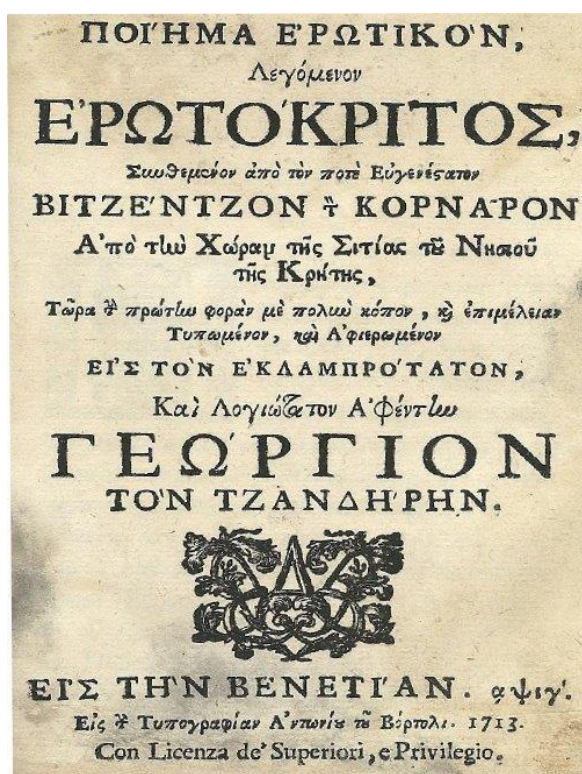

Vitsentzos Kornaros (1553-1613/1614)

Erotòcrit (I 1-346)

Traducció: Jaume Almirall

Les giravoltes del cercle que ara pugen i ara baixen
i de la roda que adés s'enfilen i adés s'esbalcen,
els canvis que el temps imposa sense treva ni descans
i s'encaminen i corren ara al bé i després al mal,
els trasbalsos de les armes, desavinences i afronts, 5
el poder que Amor deté, i el que val la germanor,
en tal dia com avui, tot això m'ha esperonat
a posar-me a relatar tots els tràngols i treballs
d'una noia i un fadrí que estrenyeren fort els llaços
d'una honesta estimació amb no res per reprotxar-los. 10
Qui hagi estat alguna volta sota tal passió junyit,
que s'acosti ja a escoltar el cas que aquí queda escrit,
que li sigui exemple i guia per posar uns bons fonaments
d'un amor que sigui honest i mancat de fingiments:
qui sense cap mala fe persegueix el seu desig 15
al primer temps patirà, mes haurà una bona fi.
I doncs, veniu i escolteu, i qui sàpiga comprendre
que senti el parer d'un altre i que digui allò que en pensa.

Portada de la primera edició d'*Erotòcrit*
(Venècia, 1713)

En els temps de l'antigor, quan manaven els hel·lens,
 i era la fe d'aquells homes sense base, sense arrels, 20
 es mostrà llavors al món un amor tot lleialtat
 que en el cor quedà gravat i ja mai se n'esborrà;
 fou la virtut de dos joves que el foc del desig va prendre
 i una feta singular que en aquells temps es va veure
 a Atenes, que aleshores de l'estudi era el foment, 25
 el seti de la noblesa i el riu del coneixement.
 Un gran rei senyorejava aquella il·lustre ciutat
 i moltes altres encara, pels seus mèrits reputat;
 Iraklis és com es deia, distingit més que cap altre,
 que excel·lia entre els prudents i els més puixants superava; 30
 un monarca immillorable, sempre en tot el més honest,
 el que deia eren lliçons, i era llei per a la gent.
 Jovenet va maridar-se i va quedar aparellat
 amb la companya que mai ningú pogué bescantar;
 Artemis és com es deia de nom aquella regina; 35
 cap dona no la igualava pel seny eminent que tenia.
 Tots dos es compenetraven, sempre ben equilibrats,
 s'avenien en els gustos, els desitjos i els afanys.
 Era aquella una parella estimada com cap altra,
 mes un sol capficament, i molt greu, els turmentava: 40
 ja feia anys que eren casats sense haver tingut cap fill,
 i aquell fet els mantenia terriblement intranquils;
 com un braser dintre seu els cremava nit i dia,
 per no tenir cap hereu quan ja tots dos envellien.
 Al Sol i al Cel molt sovint demanaven la mercè 45
 que els concedissin el fill que esperaven amb anhel.
 Anys passaren, i estacions, i la reina concebé,
 i el rei quedà alliberat del seu greu capficament.
 A poc a poc s'acostà fins que el moment arribà
 que nasqués per fi l'hereu, que s'alegrés la ciutat. 50
 Una filla posà al món, que el palau en resplendí
 quan la comare entre els braços el nadó va sostenir.
 Un consol i una alegria, una gran felicitat
 sentiren rei i regina, i ho sentiren tots plegats.
 A ciutat, carrers i cases es diria que somreien 55
 i que els barris s'alegraven, i que el goig arreu s'esqueia.

Començava a fer-se gran aquell tendríssim rebrot
 i creixia en bellesa, en senderi i en xamor;
 quan va ser una noia feta, arreu se sentia dir

que era nascuda perquè tot el món s'hi embadalís; 60
 i li havien imposat el dolç nom d'Aretusa;
 tenia tots els encants i totes les gràcies juntes.
 Gentil donzella els donà la natura per present,
 com no n'hi havia d'igual de Llevant fins a Ponent.
 Tota mena de virtuts i de gràcies l'adornaven, 65
 era amable i primmirada i en mil coses agraciada.
 I essent com era la filla d'un rei i d'una regina,
 llegia amb molt d'interès tant a la nit com de dia.
 Pare i mare amb bon motiu en podien presumir
 ja sense capficaments i de les penes guarits. 70

El rei tenia en gran nombre, plens de seny i benestants,
 consellers que li eren cars, sempre de bon refiar;
 però de tots el més car un que li era inseparable,
 Pezòstrat era el seu nom i així és com l'anomenaven;
 se'n refiaven a palau, més que a tots l'afavorien, 75
 i si no era al seu costat el rei ni un peu no movia.
 Ell també tenia un fill d'allò més afectuós,
 assenyat i competent, i d'un caràcter molt dolç;
 divuit anys tenia el noi, però el criteri d'un vell;
 els seus mots alimentaven, apeixava amb els consells. 80
 Erotòcrit era el nom que a aquest jovenet li deien;
 era una font de virtut i el filó de la noblesa;
 totes les gràcies que venen dels Cels i de les Estrelles,
 totes l'havien dotat, s'adornava amb totes elles.
 Tractava sempre amb gent gran, i allò que aquells li ensenyaven 85
 ell ho aprenia amb afany, i era el que els joves no saben.
 En aquell temps va voler la seva mala fortuna
 que li agafés el neguit per cosa gens oportuna:
 vet aquí que ell cada dia anava a palau, i el rei,
 per simpatia amb el pare, com un fill el veia a ell. 90
 Tant si és d'hora com si és tard, sempre s'hi troba Aretusa,
 dins seu el cor se li inflama, les entranyes se li abrusen;
 amb l'amor i amb el desig a poc a poc s'enardia,
 s'anava neguitejant, no menjava i no dormia.
 La raó no l'ajudava, el subjugava el desig, 95
 ja no distingia el bé, ni atenia el compromís.
 En secret considerava Aretusa el seu amor,
 mes la noia ignorava per complet aquell ardor.
 De primer era poca cosa, que li abassegava els membres;
 ben aviat va fetillar-lo la mossa traïdorena. 100
 La poca cosa es feu gran i allò gran ja començava

a escampar-se com fan els rizomes de la canya.
 Es passava tot el dia entre laments i sospirs
 i dins el foc ell tot sol entrava perquè el bleís.
 Per tots els mitjans provava d'alleugerir el seu turment 105
 dant-se coratge i pensant que l'aidaria la ment;
 cada matí i cada tarda muntava en el seu cavall
 i amb els falcons i amb els gossos, pel seu delit de caçar,
 anava a empaitar les feres, i així provava, com fos,
 de sortir tant com pogués d'aquell combat tan penós; 110
 S'havia dit mil vegades que evitaria el palau;
 no se'n sortia: l'anhel penós no el deixava en pau.
 Falcons, ni cans, ni cavalls alleujar-lo no podien
 de l'intensíssim desig que Aretusa li encenia.
 En ella tenia sempre la raó i el pensament; 115
 mai no serà que un poc d'aigua pugui apagar un foc ingent,
 no, que el revifa, l'atia, l'aflama tot, i l'arbora
 i l'hem vist espurnejar quan amb aigua se l'arrosa.
 Així ell també quan intenta apaivagar el seu turment
 i vol trobar aire i frescor, el forn més i més encén. 120
 Malmetia sa jovença, i l'anhel se li engrandia,
 tot el que creia remei se li tornava metzina. 122
 Si de cas veia un bell arbre guarnit de flors precioses, 125
 deia: «És el cos d'Aretusa, una cosa tan formosa.»
 si de cas veia unes flors d'una rojor ben intensa,
 deia: «Són talment els llavis que té la meva mestressa.
 Quan sentia el rossinyol i el seu cantar plorant
 creia que el cant funerari a ell l'estava planyent. 130
 Tant els ulls se li escolaven que als seus peus es feia fang;
 si buscava cap consol, li resultava en més dany.
 El cavall no l'ajudava, no li agradava el falcó,
 perquè el cor li migpartia la sageta de l'amor.
 Deixà perdre el perdiguer, perquè el tenia avorrit, 135
 deixà estar els esbargiments que el distreien els matins,
 renuncia al seu cavall, dels falcons es desentén,
 perquè dels mals de l'amor li són un mal guariment.
 I es resol a passar el temps en la més gran soledat,
 a privar-se de esports fins a ser a la velledat. 140
 Però tenia un amic molt fidel i ple de seny
 —plegats s'havien criat des que eren només uns nens—;
 Polídoros era el nom d'aquest amic que tenia:
 dos cors en un sol batec, un gran amor els unia.
 Aquell seu amor secret no podent més escondir, 145
 un dia de matinada va revelar-lo a l'amic.

EROTÒCRIT

«Germà», li va dir, «no puc ja més viure en aquest món,
 perquè estic molt capficat i és talment que em veuré foll;
 el meu amor és altíssim, haig d'apuntar molt amunt;
 allargo les mans en va, vull arribar-hi i no puc. 150
 És per la filla del rei, plançó de nostre senyor,
 que no han fregat mai els vents ni del sol la lluíssor,
 que la vida ens pot llevar si l'emprèn contra nosaltres,
 és per ella que em capfico sense un motiu ni una causa.
 Les forces, ja ho sé, no poden assolir allò que desitjo, 155
 i el que basteixo de dia en ser a la nit ho arruïno;
 però em trobo cec del tot, i ni el que faig ja no sé,
 se m'ha esguerrat el senderi, no em regeix l'enteniment.
 Reconforta'm amb consells, assisteix-me, bon amic,
 no m'hauria pensat mai tot el que m'ha succeït.» 160

POETA

Polídoros es torbà oint aquelles paraules:
 li sentia eixir dels llavis un cas que no s'esperava,
 i amb el rostre transmudat i exhalant sospirs pregons,
 cap a Erotòcrit es gira i li adreça els següents mots:

POLÍDOROS

«Germà, aquest cas que m'expliques i que escolto és ben absurd; 165
 no m'ho hauria imaginat ni m'ho esperava de tu:
 que t'hi capfiquis així, que corris un risc tan gran,
 que pretenguis l'impossible i una fi tan aberrant;
 et tenia per sensat, per persona cultivada,
 pel que veig i sento, en canvi, ara entenc que m'enganyava. 170
 Però ja que em fas saber aquest teu capficament,
 des d'avui he de pensar que has perdut l'enteniment.
 La princesa, segons diuen, de l'amor no en sap pas res,
 no hi pensa mai ni és per ella motiu de desassossec;
 ¿però tu com has pogut permetre que en el teu cor, 175
 arrelés un arbre així, per a la teva dissort,
 arbre de fulles nocives i de fruita verinosa,
 que d'arrel a capçalada és tot punxes espinoses?
 Les seves flors son mortals, el seu fruit és molt dolent,
 i com flama de foguera, com una fornal s'encén! 180
 Si Aretusa hagués volgut dedicar-te el seu amor,
 mai no t'hauria calgut patir tan gran desconhort,
 sinó que hauries hagut d'esbatre't el seu desig

i anar-te'n a l'estranger, en un lloc ben lluny d'aquí,
 abans que no enamorar-te, amb gran perill, de tal dama, 185
 i que causar-te tu sol, i volent, tan greu damnatge.
 En els palaus dels monarques, els ulls, quan sigui que observen,
 han de mostrar-se admirats i han d'expressar reverència,
 car les corts dels sobirans tenen orelles que hi senten,
 i les parets de palau, uns ulls que tot ho perceben. 190
 ¿Com, així, t'has atrevit a abordar una tal sofrença?
 Erotòcrit, ¿què diria, si ho sabia, la princesa?
 De la passió que li tens, si arribés a assabentar-se'n,
 preveig greus calamitats per a tu i per al teu pare:
 que us treguin d'aquest país, que us deixin en la penúria; 195
 tals penes i de pitjors per a dot de les teves núpcies.
 Deixa aquest capficament que no para d'angoixar-te,
 no vulguis encendre un foc que ja mai no ha d'apagar-se.
 Prou que a l'home li ha estat dat i li és ben natural
 considerar tota cosa amb pensament racional; 200
 ¿i tu, quin càlcul has fet en tot el que ara m'expliques?
 El que et convé, ho abandones, i el que et fa mal veig que tries!
 Quan algú coneix i espera poder arribar a aconseguir
 l'objecte del seu amor i allò que estima amb delit,
 la ment se li alleugereix i l'esperança li creix 205
 perquè en el raonament té posats els fonaments;
 ho sospesa un cop i un altre fins que troba que li quadra,
 ho persegueix amb ardor i tant com pot s'hi escarrassa;
 ¿i tu, amb quin raonament has pogut fer-te il·lusions?
 Germà, en ma vida no he vist ningú que sigui tan foll. 210
 ¿On t'ha arriat el destí, i on t'ha portat el teu Fat,
 que de tan alta senyora te n'hagis enamorat?
 És un somni eixelebrat i sense solta ni volta,
 dels qui talment s'enamorenen se n'ha fet sempre riota.
 És molt difícil empresa, la que pretens, i complexa, 215
 fer-te amb la casa reial, amb monarques i riqueses,
 perquè una gran diferència us separa l'un de l'altre:
 a tu et titllen de petit, el rei el titulen "magne".
 La gent que va a arreplegar les plantes plenes d'espines
 i que punxen si les toques, tothom els titlla de ximpls. 220
 Procura no acostar mai la mà al foc, que et cremaràs;
 el carbó, a dins del pou, ningú no li buscarà.
 El poder del rei s'estén sobre tots els seus dominis,
 fa la seva voluntat i satisfà els seus capricis.
 Que ens vagi bé o malament és ell qui ho pot decidir, 225
 i d'ell depèn si podem seguir vius o hem de morir.

El rei és afectuós, amb tothom es mostra amable;
 mes no t'enganyis pensant que us estima, a tu i al pare.
 Com més s'estima un criat, si mai comet un error,
 el seu amo li tindrà un odi tant més furiós, 230
 i encara més si els errors ofenen la seva honra,
 toquen les coses del cor, o el pensament li pertorben.
 No et capfiquis més així, procura no prendre mal;
 si un pes és massa per tu, no te'l vulguis carregar.
 No pretenguis abrandar amb ta mateixa bufera 235
 foc que no s'apaga: el cos no salvaràs de la crema.
 Germà, no tornis a anar al palau de nostre rei,
 perquè, si massa sovint et veuen que vas i vénis,
 la gent és maliciosa, i la passió que t'encega,
 per més que la dissimulis, ben prest serà manifesta; 240
 i tan bon punt se sabrà —no ho disposi així Fortuna!
 rumia, fes-te a la idea de qui és que ha de fer de jutge:
 el rei té la potestat, i li toca aquest domini,
 de venjar-se cruelment, si aquest és el seu arbitri,
 de l'audaç atreviment en què tu ara t'encaparres: 245
 a tu et portarà a la mort i atribolarà el teu pare.»

POETA

Erotòcrit, tot parat, s'escoltava el seu amic
 com si fos cec i fos mut, i sense saber què dir.
 I al cap d'una bella estona la resposta li vingué:
 enmig de plors i gemecs a l'amic així digué. 250

EROTÒCRIT

«Ja ho sé, germà, prou que ho veig, que és treball malaguanyat,
 que allò que encalço és tan lluny que mai no ho podré abastar;
 comprenc que, si se sabés quin és el meu objectiu,
 m'acostaria al final i aviat no fóra viu,
 però no sé desfer el llaç, el parany en què he caigut, 255
 sabent que m'ha de fer mal, ja n'estic ben convençut.
 Ho sé, i en sóc ben conscient, em convindria deixar-ho,
 remullar els carbons encesos i sense triga apagar-los,
 que no s'abrandin i facin, amb la claror de les flames,
 sortir a la llum el secret que en la foscor s'ocultava; 260
 per més que jo entaforés una cosa ben endintre,
 se sentiria en mil llengües, mil boques ho escamparien.
 ¿Però què en trec de sentir i de saber el que em convé,
 ara que sóc un esclau, un servent del meu deler?
 ¿De què em serveix escoltar, o el saber em farà profit, 265

si m'he ben descarrerat i no sé trobar el camí?
 La raó ja no és capaç d'oferir-me cap ajuda
 allà on el desig i l'amor han aplicat la tortura.
 Els pensaments són sagetes, per fitó hi tinc el meu cor,
 i són rivals que es combaten: ¿qui els podrà posar d'acord? 270
 Quan la passió s'ho proposa i es decideix a guanyar,
 ni el criteri ni la força no s'hi podran oposar.
 Té una immensa potestat i té una gran prepotència
 aquell infant que va nu, l'infant que els seu arc maneja;
 amb una tela subtil ens tapa els ulls d'amagat 275
 i no deixa que veiem els estralls que ens ha tramat.
 No va per la via dreta, no, que va fent giragonses,
 i les menges que ens adoba en tot temps són verinoses.
 Gent honesta i assenyada, destra en afers de la vida,
 d'Amor han estat sovint la riota i la joguina. 280
 És ben fàcil que una espurna cali foc en el carbó,
 en la palla o en l'estopa, si se li dóna ocasió.
 Ja fa un temps he decidit que vull començar, des d'ara,
 a no anar gaire a palau, amb la intenció d'oblidar-la;
 a trobar alguna herba fresca que la ferida em guareixi, 285
 a evitar que el foc, tirant-hi llenya, s'eixoriveixi,
 a tenir el cap ocupat en algun altre interès,
 per veure si reeixia en el que creia defès:
 però només de pensar-hi em ve una terrible basca,
 m'envaeixen els calfreds i em vénen esgarrifances; 290
 els ulls se m'enterboleixen, semblo una persona morta,
 i amb l'agonia mortal la suor m'inunda el rostre;
 i si és que vull refrenar-me, el desig llavors m'empeny
 on no saben què he de fer ni el pensament, ja, ni el seny.
 Considera el meu estat i després torna a pensar-hi, 295
 digue'm d'on trauré una ajuda que d'aquest mal pas em salvi.
 Al principi no era res, una simple nimietat,
 però allò que era petit amb el temps s'ha tornat gran;
 Vaig pensar que la veuria i que això ja fóra prou
 que així d'ella em saciaria sense buscar res de nou; 300
 a poc a poc el desig m'ha penetrat ben endins,
 hi ha fet arrels i brancada, ha tret brotons i ha florit;
 i em feia créixer el desig el meu esguard de deliri
 i això que anava a tentines i a poc a poc, a l'inici.
 El que era parsimoniós, amb el temps es va fer veloç, 305
 i era que Amor, d'amagat, afegia llenya al forn.
 Així com d'un ou petit en surt un petit ocell
 tremolós, poqueta cosa, i es va engreixant amb el temps,

es fa fort, li surten plomes, creix a cada hora que passa
i camina, saltirona, fins que desplega les ales, 310
i menut i poca cosa com era quan va sortir
es fa fort i treu plomatge, tot braó i bon palpís,
el mateix em passa a mi, que sóc jove i novençà:
al principi era una cosa menuda, insignificant,
mes ara té tanta força i és de tal envergadura 315
que sobre mi té el poder i m'ha pres seny i mesura.
L'amor, per més que es fa gran i gallard entre turments,
i que es nodreix de sospirs fins que se'n sent satisfet,
tothom, el joves i els vells, el tenen per un miracle
que neix, al començament, dèbil, una espurna exsangüe, 320
poca cosa, que ni escalfa ni fulgura entre la cendra
i que ningú no fa comptes que pugui arribar-se a encendre;
i a poc a poc va quallant, i s'arbora com un forn,
crema poderosament i així a nosaltres ens romp.
Temps enrere, quan sentia que m'ho deia l'altra gent, 325
en tals tropells jo no creia que em caigués el pensament;
però tot d'una, infeliç, em trobo pres al parany
que en el seu rostre formós ella té sempre posat.
No me'n té culpa ningú, ni tampoc llanço retrets
a ningú si m'afligeixen tantes tristors, tants turments ; 330
no sé quin menut desig la meva raó em trasbalsa
i dintre del pensament m'hi ha fet créixer dues ales:
elles fan volar el desig, i fins dalt del cel l'eleven,
i quan s'acosten al foc aquella escalfor les crema,
i de seguida m'estimbo, d'aquelles ales privat, 335
perquè deixava el de baix i i recercava el de dalt;
i novament el desig encara no vol deixar-me
trec de seguida més ales i cap amunt torno a alçar-me;
i novament trobo el foc, que em crema una altra vegada,
i em torna a precipitar des del punt on em trobava; 340
i tantes vegades com arribo a dalt, trobo foc
que em torna a cremar les ales, i caic ferit de bell nou.
Aquest desig insensat que em fa volar em turmenta
fa que les ales em vagin fins al foc i allà les crema;
i mentre la vida em duri, aquest turment patiré: 345
tant de bo m'hagués cremat, fins a la cendra, sencer!»

Vitsentzos Kornaros. 2013. *Ερωτόκριτος [Erotòcrit]*. Edició d'Stilianós Alexiu. Atenes: Εστία.

Teòfil Khatzimikhaïl, *Erotòcrit i Aretusa* (1933).
Pintura sobre cotó. Museu de Teòfil, Mitilini